

Asia: VN/20785/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Suomi on ratifioinut YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10.6.2016. Sopimus on voimassa lain tasoisena.

Sosiaali- ja terveysministeriö on tämän lausuntopyynnön jakelussa sivuuttanut vammaisjärjestöt eikä siten ole noudattanut YK:n vammaissopimuksen velvoitetta. YK:n vammaissopimuksen 4 artiklan 3 kohdan osallistamisvelvoite on yksiselitteinen. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että lausuntopyyntö olisi tullut lähettää myös eri vammaisjärjestöille.

Indeksijäädytyksen ulkopuolelle jäävät rahamäärät

Hallituksen esityksen luonnoksen mukaan ehdotuksen ulkopuolelle jäisivät muun muassa kansaneläke, takueläke, perhe-eläke, kansaneläkelain mukainen lapsikorotus, vammaisetuudet (eläkettä saavan hoitotuki, 16 vuotta täyttäneen vammaistuki ja alle 16-vuotiaan vammaistuki) sekä vuosittainen lääkeomavastuun määrä. Näkövammaisten liitto pitää erittäin hyvänä, että nämä jätetään ehdotuksen ulkopuolelle.

Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan saajat

Esitettävän lain 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetään nuoren kuntoutusrahasta ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavasta kuntoutusrahasta. Hallituksen esityksen luonnoksessa todetaan,

että vähimmäismääräinen nuoren kuntoutusraha ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha on vuonna 2023 suuruudeltaan keskimäärin 922,75 euroa kuukaudessa. Lisäksi esityksessä todetaan, että ehdotetun indeksijäädytyksen vuoksi nuoren kuntoutusraha ja ammatillisen kuntoutuksen kuntoutusraha pysyisivät vuosina 2024–2027 samalla tasolla kuin vuonna 2023. Arvion mukaan taloudellinen vaikutus olisi enimmillään kuukausitasolla noin 91 euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on valmistellut hallituksen esityksen liittyen nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän laskemiseen tavallisen kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasolle. Vuoden 2023 tasossa muutos on hieman alle 130 euroa kuukaudessa. Hallituksen esityksen luonnos oli lausuntokierroksella ajalla 6.9-18.9.2023. Ehdotuksen toteutuessa nyt lausuntokierroksella olevan hallituksen esityksen luonnoksen kirjaukset nuoren kuntoutusrahasta ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan euromääristä ja indeksijäädytysten vaikutuksista eivät pidä paikkaansa. Asia on todettu hallituksen esityksen luonnoksen kohdassa, jossa käsitellään esityksen riippuvuutta muista esityksistä (luku 10.1). Tätä ei kuitenkaan ole otettu huomioon vaikutusarvioinnissa.

Näkövammaiset ja kuulonäkövammaiset opiskelijat, jotka saavat nuoren kuntoutusrahaa tai ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa, saavat sitä pitkäaikaisesti. Kyse on toisen asteen ja korkea-asteen tutkintoa suorittavista opiskelijoista, jotka ovat nuoria tai työikäisiä. Moniin heistä kohdistuvat myös muun muassa yleiseen asumistukeen kaavaillut leikkaukset. Vuosittaisten indeksijäädytysten vaikutukset kumuloituvat, jonka lisäksi vaikutuksena tulee nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän lasku. Näkövammaisten liitto ei kannata kuntoutusrahoihin ehdotettavia indeksijäädytyksiä, koska niiden vaikutukset ovat paljon merkittävämmät kuin hallituksen esityksen luonnoksessa on esitetty.

Yleisen asumistuen ja eläkkeensaajan asumistuen saajat

Esityksen 1 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan yleisestä asumistuesta annetun lain mukaisiin rahamääriin ei tehtäisi indeksitarkistuksia. Kyse on hyväksyttävistä asumismenoista eli lämmityskustannuksista ja vesimaksuista sekä muun omistusasunnon kuin osakeasunnon hoitomenoista, huomioon otettavien korko- ja osinkotulojen rajasta sekä perusomavastuun rahamääristä lukuun ottamatta pienintä perusomavastuun määrää. Enimmäisasumismenoja, jotka on sidottu elinkustannusindeksiin, ei myöskään tarkistettaisi.

Lain 1 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain mukaisia, etuuden määräytymisperusteisiin liittyviä rahamääriä ja tuloarvoja ei tarkistettaisi. Tämä tarkoittaa, että muun muassa huomioon otettavien lämmitys-, vesi- ja kunnossapitokustannusten määriä, keskimääräisiä asumismenoja sekä asumismenojen enimmäismääriä ei tarkistettaisi.

Näkövammaisten liitto ei kannata esitystä. On totta, että eläkkeensaajien asumistuen kohdalla taloudellinen vaikutus on pienempi kuin yleisen asumistuen saajien kohdalla, sillä indeksijäädytykset eivät koske muun muassa kansaneläkettä.

Näkövammaisista huomattava osa on pienituloisia ja leikkaukset koskevat juuri heitä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämisen näkövammarekisterin tilastojen mukaan näkövammaisten valtion veronalaisten tulojen keskiarvo oli vuoden 2020 lopussa 20 701 euroa vuodessa ja mediaanitulo 16 796 euroa vuodessa. Tilastokeskuksen mukaan suomalaisen palkansaajan mediaaniansio oli vuonna 2021 3 314 euroa kuukaudessa eli 39 768 euroa vuodessa. Huomattava osa näkövammaisista on kaukana tästä ansiotasosta.

Sairauspäivärahan saajat

Kun vamma tai sairaus aiheuttaa työkyvyttömyyden, vammautunut ihminen joutuu yleensä olemaan 300 päivää sairauspäivärahalla, ennen kuin mahdollisesti pääsee työkyvyttömyyseläkkeelle. Huomautamme, että vaikutukset ovat tässä tilanteessa näkövammaisille pitkäaikaisia.

Uudistusten yhteisvaikutusten arviointi puuttuu

Tällä hetkellä on käynnissä useita lyhyellä ajalla valmisteltavia lainsäädäntömuutoksia. Niiden yhteisvaikutusten arviointi on tekemättä. Tässä hallituksen esityksen luonnoksessa jopa todetaan, että vaikutusarviot koskevat vain tässä hallituksen esityksessä ehdotettuja muutoksia eivätkä sisällä arviota ristikkäisvaikutuksista muiden hallituksen vuodelle 2024 linjaamien sosiaaliturvan muutosten kanssa, joista eduskunnalle annetaan syksyllä 2023 useita hallituksen esityksiä. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että esitettävät muutokset vaikuttavat osittain samoihin ihmisryhmiin, joten yhteisvaikutusten arviointi on välttämätöntä.

On huomattava, että näillä on kasautuvaa ja pitkäaikaista vaikutusta. Kun uudistuksia tehdään liian nopealla aikataululla, huolellinen kokonaisvaikutusten arviointi jää tekemättä. Hallituksen esityksen luonnoksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee syksyllä 2023 valmisteltavista sosiaaliturvamuutoksista muistion, jossa kuvataan kaikkien muutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksiin. Tämä ei ole riittävää eikä kattavaa vaikutusten arviointia.

Hallituksen esityksen luonnoksessa olevien esimerkki laskelmien mukaan ensisijaisten perusturvaetuuksien indeksijäädytykset aiheuttavat lisääntyvää toimeentulotuen tarvetta monissa ryhmissä. Perustuslakivaliokunta on aiemmin pitänyt huolestuttavana sitä, että ehdotetun lainsäädännön on arvioitu ohjaavan etuudensaajia viimesijaiseksi tarkoitetun toimeentulotuen saajiksi (PeVL 47/2017 vp, PeVL 40/2028 vp).

Vammaisvaikutusten sekä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi puuttuu

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että hallituksen esityksen luonnoksessa ei ole lainkaan arvioitu vammaisvaikutuksia eikä perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia. Valmistelussa ei ole noudatettu lainvalmistelun vaikutusarviointiohjetta. Kyse on valtioneuvoston julkaisusta 66/2022. Kyseisessä julkaisussa ovat omat alaluvut perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista ja vammaisvaikutusten arvioinnista. Vaikutusarviointiohjeessa todetaan yksiselitteisesti, että vammaisten ihmisten kannalta merkittäviä kysymyksiä voi liittyä esimerkiksi toimeentuloa koskeviin säädöksiin.

Hyvä hallinto ja hyvä lainvalmistelu ei toteudu

Säädösvalmistelun kuulemisoppaassa annetaan ohjeet kuulemiseen säädösvalmisteluprosessissa. Oppaassa todetaan, että säädösehdotuksista pyydettävien kirjallisten lausuntojen antamiseen varataan aikaa vähintään kuusi viikkoa ja laajoissa hankkeissa vähintään kahdeksan viikkoa. Lausuntoaika on aihetta pidentää, jos se muuten ajoittuisi yleiseen lomakauteen. Lausuntoaika voi vain perustellusta syystä olla edellä mainittua lyhyempi. Tällöin lausuntoaika perustellaan lausuntopyynnössä sekä hallituksen esityksessä tai asetuksen tai määräyksen esittelymuistiossa. <http://kuulemisopas.finlex.fi/ohje/kuulemisohje/#jakso-1-4-kuulemisen-ajoitus>

Sosiaali- ja terveysministeriö tiedotti lausuntopyynnöstä perjantaina 15.9.2023 ja lausuntoaika päättyi sunnuntaina 24.9.2023. Lausuntoaika on alle kaksi viikkoa, mitä ei voida pitää hyvän lainvalmistelun mukaisena. Hallituksen esityksen luonnoksessa asiaa perustellaan kiireellisellä aikataululla, koska kyse on budjettilaista. Näkövammaisten liitto ei pidä perustetta riittävänä.

Lisätietoja

toimeentuloturvan asiantuntija Vuokko Jantunen, vuokko.jantunen@nkl.fi

järjestöjohtaja Sari Kokko, sari.kokko@nkl.fi

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry